

ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ ДО ІНТЕНСИФІКАЦІЇ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ В УМОВАХ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ

Анна Рижкова. Формирование позитивной мотивации к интенсификации обучения студентов экономических специальностей в условиях кредитно-модульной системы.

Anna Ryzhkova. Formation positive motivating of economic department students' to intensification of education in credit-modular terms.

А Розглядається проблема формування позитивної мотивації до интенсифікації навчання в умовах кредитно-модульної системи. Автором обґрунтована сутність мотивації студентів економічних спеціальностей, відповідно до цього здійснено відбір прийомів формування позитивної мотивації до интенсифікації навчання.

А Рассматривается проблема формирования позитивной мотивации к интенсификации обучения в условиях кредитно-модульной системы. Автором обоснована сущность мотивации студентов экономических специальностей, соответственно этому выбраны приемы формирования позитивной мотивации к интенсификации обучения.

С The problem of the positive motivation formation in order to intensify the teaching process in conditions of credit-modular system is considered in the article. The essence of the positive motivation formation especially of economic specialties students' motivation is justified by author, accordingly to the essence chosen methods of formation of positive motivation to intensify training.

Ключові слова: формування позитивної мотивації, интенсифікація навчання, теорії мотивації, кредитно-модульна система, студенти економічних спеціальностей.

Ключевые слова: формирование позитивной мотивации, интенсификация обучения, теории мотивации, кредитно-модульная система, студенты экономических специальностей.

Key words: the positive motivation formation, intensification of teaching, theories of motivation, credit-modular system, students of economic specialties.

Вступ. Проблема формування позитивної мотивації студентів економічних спеціальностей до интенсифікації навчання є актуальною в контексті завдання підвищення якості навчання у ВНЗ в умовах кредитно-модульної системи, для забезпечення академічної мобільності студентів, підготовки економістів, здатних працювати в умовах ринкової економіки, бути конкурентноздатними, відбиває ідею професіоналізації навчання – навчаючись у ВНЗ інтенсивно самостійно, на робочому місці людина буде працювати так само інтенсивно за звичкою і сформованими здатностями до самостійної пізнавальної діяльності в умовах обмеженості часу, інформації, ресурсів тощо. Отже, виникає проблема визначення сутності і шляхів формування позитивної мотивації студентів економічних спеціальностей до интенсифікації навчання у ВНЗ.

Цілі статті: обґрунтування сутності мотивації студентів економічних спеціальностей до интенсифікації навчання; відбір прийомів формування позитивної мотивації до интенсифікації навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема мотивації до навчальної діяльності, интенсифікації діяльності досліджується з точки зору економіки, психології, педагогіки. В економіці вперше почали досліджувати вплив мотивації на интенсифікацію праці, підвищення її продуктивності (В. Тейлор, Е. Мейо та ін.). Проблеми формування позитивної мотивації до навчання школярів досліджуються Ю. Бабанським, А. Марковою, М. Матюхіною, О. Малихіною та ін. Ними подана класифікація мотивів навчання школярів – соціальні й пізнавальні, які обидва поділяються на широкі та вузькі, мотив творчості та самореалізації. Шля-

хи формування позитивної мотивації до навчання школярів розкриті в дослідженнях Ю. Кулюжкіна, А. Маркової, Г. Щукіної, Т. Шамової та ін. Позитивну мотивацію до навчання студентів у ВНЗ вивчали М. Леврінц, А. Огурцов, В. Чирков та ін., які до поданої класифікації мотивів додають професійні та меркантильні мотиви.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема формування позитивної мотивації до интенсифікації навчання вимагає на визначення поняття «позитивної мотивації до интенсифікації». Для цього потрібно згадати, що мотивація учіння, за визначенням С. Гончаренка, – це складна система спонукань, які зумовлюють спрямування активності індивіда на отримання, перетворення і збереження нового досвіду (знань, умінь, уподобань, способів дій, вражень) [1, с. 296] і розглянути фактори, що впливають на спонуки в напрямку реалізації интенсифікації – принципу навчання, який впливає на всі ланки навчального процесу, головною його ідеєю є прискорення навчального процесу. Тобто мотивація до интенсифікації навчання вимагає обґрунтування з позицій цілісного впливу на знання, вміння, емоції, уподобання студента, з позицій розуміння активності людини як здатності і прагнення до участі в інтенсивній діяльності, і все це – з погляду прискорення засвоєння матеріалу студентами у процесі навчання. Для цього розглянемо різні наукові підходи на проблему мотивації до діяльності. Так, мотивація розглядається дослідниками у педагогії, психології, соціології, економіці. Так, взагалі всі теорії мотивації можна об'єднати у дві групи теорій: змістові – аналізують чинники, що спричиняють вплив на мотивацію,

виявляють потреби, що є у людини, визначають їхню пріоритетність впливу на мотивацію (Ф. Тейлор, О. Маслоу, Ф. Герцберг, Д. МакКлелланд); процесуальні теорії – розглядають мотивацію, як процес, акцентують увагу на когнітивних передумовах поведінки людини [5, с. 133]. Тому позитивна мотивація до інтенсифікації навчання повинна стосуватися як особливостей особистості, мотиваційної сфери людини в навчанні, так і процесу формування мотивації – стороннього впливу на особистість, який залучає до навчальної діяльності. Тобто мова йде про стимулювання до інтенсифікації навчання і створення умов для виявлення позитивної мотивації, формування пізнавальних мотивів навчання.

Одна з перших теорій праці, що розглядають мотивацію в контексті інтенсифікації трудової діяльності – а для студентів навчальна діяльність є працею, – належить Ф. Тейлору, на його думку мотивація передбачає здебільшого індивідуальне економічне стимулювання співробітників, аніж колективне стимулювання. Головними мотивуючими факторами є гроші, які працівник отримує за свою працю та як працівник сам порівнює свою працю із отриманою заробітною платою, якщо співробітник не задоволений отриманою винагородою, то це його демотивує й навпаки. Отже, в процесі навчання, як основної праці студентів у ВНЗ, такою винагородою є отримання балів, стипендії заохоченнями – матеріальними і моральними. Тобто мова йде про базові потреби і соціальні мотиви, які стимулюються і задовольняються завдяки гарному навчанню викладачем, керівництвом.

На думку Е. Мейо, значну роль у процесі виробництва відіграє людський чинник. Він розглядає людину як «соціальну тварину», яка може бути вільною та щасливою лише у групі людей. Е. Мейо зазначав, що роль економічних форм стимулювання людей є обмеженою, оскільки вони не є універсальними. З метою підвищення продуктивності праці він пропонував здійснювати паритетне управління, гуманізацію праці, використовувати демократичний стиль управління, створювати умови для підвищення кваліфікації працівників. Таким чином, для мотивації студентів до інтенсифікації навчання потрібно також і їхнє залучення до участі в організації процесу навчання, демократизації освіти. Це є опорою на соціальні і професійні мотиви навчання.

А. Маслоу вперше згрупував потреби людини до діяльності в ієрархічну структуру. На його думку, поведінку людини визначають найнижча незадоволена потреба людини – базова, це фізичні потреби – їжа, житло тощо, після того, як ця потреба задоволена, її мотивуюча дія припиняється і починається дія потреби, яка стоїть вище за першу і базується на ній. В основі піраміди лежать фізіологічні потреби, при їхньому задоволенні людина починає задовольняти потреби наступного рівня – потреба у безпеці, тобто потреба у комфортних умовах життя, потім – соціальні потреби, які включають в себе соціальні зв'язки, спілкування, піклування про інших, увага до себе, спільна діяльність тощо. На думку А. Маслоу, наступним рівнем задоволення потреб є потреби в самоповазі, в повазі навколишніх, кар'єрний ріст тощо. Лише після задоволення

всіх зазначених потреб людина переходить на задоволення потреб найвищого духовного рівня. Тобто мотивація до навчальної діяльності у студентів може бути різною – в залежності від ступеня задоволеності кожним своїх базових потреб. Тому потрібен індивідуальний підхід до студентів і знання потреб цього віку і соціальної групи. Д. МакКлелланд, на відміну від А. Маслоу узагальнює потреби лише до трьох – потреби влади, успіху, належності (наприклад, належності до певного класу). Ці потреби спираються на потреби вищих рівнів. На його думку, за сучасних умов потреби вищого рівня є актуальнішими, оскільки потреби нижчого рівня часто є задоволеними. Тому мотивація студента до інтенсифікації навчання повинна включати мотивацію успіху, досягнення, формування соціальних мотивів, створення можливостей для самореалізації, участі, виявлення права голосу, заохочення, створення іміджу факультету, навчального закладу – щоб студенти хотіли в ньому навчатися і дорожили ним, хотіли підтримувати його честь, захищали його ім'я на олімпіадах, конференціях, змаганнях тощо.

Ф. Герцберг висунув тезу про два основних фактори, які впливають на продуктивність: 1) зміст роботи, що виконується, 2) умови роботи (заробітна плата, політика компанії, міжособистісні стосунки). Основним положенням його двофакторної теорії є думка про те, що зміст роботи виступає чинником мотивації, тобто підвищує задоволеність працею, умови ж праці лише викликають незадоволеність праці. Тобто це вплив на професійні і пізнавальні мотиви навчання студентів. Чинники праці поділяються на гігієнічні та мотивуючі (відчуття успіху, просування по службі, визнання, відповідальність, зростання можливостей). Тобто для досягнення найкращих результатів необхідно забезпечити дію всіх мотивуючі чинників. Тому, мотивація до інтенсифікації повинна передбачати увагу до змісту діяльності – він повинен бути привабливим і корисним для особистості, майбутнього фахівця, як і форма його подачі, гарні психологічні, матеріальні, педагогічні умови для засвоєння, заохочення кращих, створення умов для самостійності в навчанні, право вибору й участі в навчанні.

На думку В. Врума, людина спрямовує активні зусилля на досягнення певної мети лише тоді, коли вона впевнена у великій вірогідності задоволення своїх потреб. Знов маємо мотивацію інтенсифікації як мотивацію успіху і показ перспектив для досягнення одночасно кількох цілей, задоволення різних потреб одразу. Деяко схожою з точки зору мотивації є теорія справедливості (Д. Лоус) – відповідно до цієї теорії люди суб'єктивно визначають співвідношення винагороди і витрачених зусиль, а потім порівнюють результат із винагородою інших, які виконували аналогічну роботу. Тому мотивація до інтенсифікації навчання повинна передбачати гласність, прозорість контролю та організацію своєчасного оголошення його результатів – маємо опору і на соціальні вузькі мотиви.

За моделлю Портера-Лоулера, мотивація до діяльності, висока результативність діяльності за цією моделлю є причиною повного задоволення потреб,

очікувань, справедливості винагороди, а не її наслідком його. Таким чином, мотивація до інтенсифікації діяльності поєднує такі поняття, як зусилля, здібності, результати, винагороди, задоволення, сприйняття, на які мають вплив як зовнішні, так і внутрішні чинники [5, с. 135]. Отже, можна говорити про мотивацію до інтенсифікації навчальної діяльності як про опору на всі спонуки в ній. Це підтверджують і педагогічні теорії.

Сучасна педагогіка базується на ідеї особистісно зорієнтованого навчання, яке враховує всебічні індивідуальні потреби і можливості учня, глибоку повагу до потреб особистості, ставлення до учня як до свідомого і відповідального суб'єкта. Метою цього навчання є створення умов (змісту, методів, середовища) для індивідуальної реалізації учня, розвитку і саморозвитку його особистісних якостей [3, с. 336]. Це є реалізацією ідей формування позитивної мотивації до праці Е. Мейо в навчанні. Учні стимулюються до самооцінки, що є стимулом для саморозвитку, самоосвіти та самовираження в процесі навчання [6, с. 294].

У гуманістичній вальдорфській педагогіці існує точка зору, що людину, яка навчається, потрібно розглядати не лише як людину, що здобуває знання, але й як три взаємопов'язані, загальні, невідокремлені організми. Тобто свідомість людини, почуття та емоції, воля (тобто, здатність людини свідомо управляти власною психікою та діями [1]). Це зумовлює наявність інтегрованих предметів, які поєднують емоції з логікою, рух із логікою, використання методу епох у навчанні. Тому доцільним для формування позитивної мотивації до інтенсифікації навчання використовувати прийоми, що поєднують емоції з логікою, рух із логікою, метод епох для прискорення навчання в розкладі занять.

Результати дослідження, яке було проведене у 80-х роках ХХ ст. Національним тренінговим центром в США (National Training Laboratories in Bethel, Maine) було з'ясовано, яка з форм навчання краще впливає на засвоєння знань. Ними було з'ясовано, що використовуючи лекції – отримуємо 5% засвоєння; читання – 10%; відео/аудіо матеріали – 20%; демонстрація – 30%; дискусійні групи – 50%; практика через дію – 75%; навчання інших / застосування отримання знань відразу ж – 90% [4, с. 10]. Отже відповідно до цієї піраміди стає зрозумілим, що сьогодні традиційні для ВНЗ форми навчання, що були актуальними та дієвими у минулому, не працюють зараз за сучасних умов кредитно-модульної системи, не приваблюють формою до засвоєння матеріалу. Найефективнішою з форм навчання зараз є засвоєння через навчання інших / застосування отримання знань відразу ж, тобто мова йде про використання колективних, парних технологій навчання. Практика через дію також успішно здійснює вплив на всі три складові особистості. Таким чином, потрібно в навчанні студентів більше використовувати вправ типу кейсів, дидактичних ігор для того, щоб набуті знання використовувалися не на абстрактній практиці, а через призму особистості студента і всіх складових його особистості. Тобто мова йде про необхідність використання прийомів навчання, які одночасно

впливають на різні складові особистості, формують її свідомість, впливають на почуття та емоції, волю студента. Таким чином, прийоми навчання можуть виступати і прийомами мотивації до інтенсифікації навчання, якщо вони змістом, формою впливають на мотиваційну сферу особистості.

Схожим на піраміду навчання є конус навчання Р. Кіосакі. Він поділив ступінь участі в навчальному процесі на активну та пасивну. Так, відповідно до піраміди навчання до активної участі (те, що людина може і хоче робити самостійно для виконання поставленого завдання [7, с. 18]) він відніс – 90% того, що робимо та говоримо, і 70% того, що говоримо. До пасивної участі ним було віднесено 50% того, що бачимо чи слухаємо; 30% того, що бачимо; 20% того, що чуємо, 10% того, що читаємо. Таким чином, це підтверджує думку про те, що практична робота і включення студентів в навчальний діалог, колективний спосіб навчання, ігри у процесі навчання стимулює їх до кращого засвоєння навчального матеріалу в ті ж терміни. Тобто практичні методи навчання у поєднанні зі словесними ефективніші, ніж просто словесні чи наочні.

Доречним для обґрунтування мотивації до інтенсифікації навчання є дослідження й циклів навчання дорослих людей Д. Колба, який складається з чотирьох послідовних і взаємопов'язаних етапів: конкретний досвід, спостереження (розуміння), теоретичне узагальнення, та використання знань на практиці, що в свою чергу, стає особистим досвідом людини. На першому етапі студенти отримують знання, що спираються на їхній власний досвід. На другому – аналізуються отримані знання. На третьому – формуються знання, що відповідають творчому рівню знань. На четвертому – використання знань на практиці, що формують новий власний досвід, тобто завершується цикл навчання та починається новий цикл з отримання знань. Відповідно до циклу на кожному етапі також здійснюється одночасний вплив на свідомість людини, почуття та емоції та на волю, мотивація до навчання є різною на кожному етапі, поєднуючи привабливий зміст, форми навчання з потребами, цілями людини. Отже, мотивація до інтенсифікації навчання для його прискорення повинна спиратися на розуміння того, що навчальний процес починається і супроводжується позитивною мотивацією, її треба формувати і підтримувати під час усього процесу засвоєння, на різних етапах по-різному – у формах, методах, прийомах, змісті матеріалу, враховуючи потреби, досвід студента. Сьогодні ж мотивацією традиційно починається процес учіння [6, с. 219]. Тому треба для інтенсифікації навчання використовувати різні прийоми формування позитивної мотивації до навчання на всіх етапах засвоєння.

У педагогіці вже вивчалися прийоми формування позитивної мотивації до навчання, їх можна узагальнити, проте ці прийоми працюють здебільшого лише на один або два з мотивів студентів, що не є достатньо досконалим за сучасних умов. Спробуємо виділити з них прийоми формування позитивної мотивації до інтенсифікації навчання студентів (табл. 1).

Вплив прийомів формування позитивної мотивації на мотиви студентів

Прийом формування позитивної мотивації до навчання	Соціальний широкий	Соціальний вузький	Пізнавальний широкий	Пізнавальний вузький	Творчості та самореалізації	Професійний
Ігри (навчальні, рольові, ділові)		+		+	+	
Педагогічне стимулювання			+	+		
Педагогічна підтримка						
Освітнє розвивальне середовище		+				
Змагання	+	+			+	+
Навчальна дискусія			+		+	
Комунікативна атака		+				
Доведення та переконання				+		
Сугестія (навіювання)				+		
Колективні способи навчання		+		+	+	
Навчання на власному досвіді		+		+		
Створення навчального діалогу						
Проблемні ситуації						
Створення портфоліо студента		+		+	+	+
Створення ситуацій успіху		+		+		+
Світове кафе	+		+		+	
Відкритий мікрофон	+		+	+	+	+
Драбина Р. Харта		+	+			+
Жива бібліотека	+		+	+		+

Таким чином, до прийомів інтенсифікації навчання студентів, виходячи з нашого визначення цього поняття, можна віднести такі, що впливають одразу на максимальну кількість мотивів (відкритий мікрофон, драбина Р. Харта, жива бібліотека, світове кафе тощо).

Висновки. Таким чином, можемо визначити мотивацію до інтенсифікації навчання як комплекс спонук до навчальної діяльності, який спрямовує сучасного студента на самостійне здобування в умовах кредитно-модульної системи більшого обсягу змісту навчання за той же термін навчання, має одночасний вплив на емоції, волю, свідомість, потреби, мотиви, почуття студентів, характеризується прискореним самостійним навчанням, поєднує стимулювання з боку викладача та внутрішні спонуки студентів до навчання. Інтенсивна діяльність студента стимулюється впливом на різні мотиви, отриманням балів, стипендій, іншими заохоченнями – матеріальними і моральними, студенти залучені до участі в організації процесу навчання, демократизації освіти з метою підвищення її якості, формується мотивація досягнення успіху, соціальні мотиви, результати досягнень студентів оголошуються прилюдно – це стимулює їх на виникнення бажання до здобування успіху. Усі спонуки до інтенсивного навчання можна поділити на: зовнішні (стимули – умови, форми тощо) та внут-

рішні (мотиви досягнення успіху, соціальні широкі, пізнавальні широкі мотиви, пізнавальний вузький, соціальний вузький, професійні мотиви), за змістом (привабливі, цікаві, важливі дисципліни) та умовами (матеріальні, гігієнічні, психологічні, організаційні, педагогічні тощо). Вони можуть бути одночасно як прийомами формування позитивної мотивації до інтенсифікації навчання, так і прийомами навчання, які несуть мотивуюче навантаження, використовуються на різних етапах засвоєння – від створення позитивної мотивації до навчання, так і до мотивації до самоконтролю і самооцінки.

Перспективи подальших досліджень. Визначити найефективніші прийоми формування позитивної мотивації до інтенсифікації навчання на різних етапах засвоєння, розкрити методики їхнього застосування.

Література

1. Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki>
2. Гончаренко Семен. Український педагогічний словник / Семен Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
3. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге, доповнене й виправлене / С.У. Гончаренко. – Рівне : Волинські обереги, 2011. – 522 с.
4. Инновационный метод обучения: методические рекомендации для магистрантов, получающих квалификацию «Преподаватель высшей школы». – Нальчик: Кабю-Балк. ун-т, 2006. – 35 с.
5. Класичні теорії мотивації: еволюція підходів [Текст] / О. С. Резнікова // Вісник економічної науки України. – 2011. – № 1. – С. 133–136.
6. Лозова В.І. Теоретичні основи виховання і навчання: навчальний посібник / Харк. держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. – 2-е вид., випр. і доп. / В.І. Лозова, Г.В. Троцько. – Харків : ОВС, 2002. – 400 с.
7. Половникова, Н.А. Система воспитания познавательных сил школьников / Н.А. Половникова. – Казань: КГПИ, 1975. – 100 с.